

ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Полярная звезда № 12.— Պետր Սարուվէի խմբագրութեամբ լոյս տեսնող այդ շարաթական հանդէսի № 12-ի մէջ ապուած «Ե՛նչ է սոցիալիզմը վերնագրի տակ յայտնի ռուս տնտեսագէտ-հրապարակաբոս Մ. Տուզան»—Բարանովսկու յօդուածը՝ մասնանիշ անկողւոյն այն ահագին ծաւալի վրայ, որ օրէցօր ստանում է սոցիալիզմը, գտնում է որ սոցիալիզմը, իբրև ռուսունք զեռ շատ հեռու է կատարելալ զեռական սխառմի իդէալից: Ընդհանրապէս սոցիալիզմ կոչւում է քաղաքատնտեսական մի ուղղութիւն, որ ցանկալի է համարում արդիւնագործական միջոցների նկատմամբ մասնաւոր սեփականութեան ոչնչացումը և կարծում է թէ ժամանակակից հասարակական զարգացումը տանում է զէպի այդ ոչնչացումը: Սակայն արդիւնագործութեան համայնացումը սոցիալիստների համար միջոց է հասնելու մի նպատակի՝ ազատել մարդուն մարդու հարստահարութիւնից: Բայց արդիւնագործութեան համայնացումը զեռ ինքն ըստ ինքեան սոցիալիզմ չէ, առում է Տուզան—Բարանովսկին. այժմ էլ կան շատ ակցիօներական ընկերութիւններ, որոնց մէջ այս կամ այն կապիտալիստ անհատը չէ գործի տէրը, այլ րազմաթիւ բաժնետէրեր, որոնց թուին են պատկանում նաև այդ արդիւնագործութիւնների մէջ աշխատող բոլոր բանուորները, սակայն այդպիսի հրահայական համայնացած և կենտրոնացած կապիտալիստական արդիւնագործութիւնն էլ այնուամենայնիւ չի կարող սոցիալիստական կոչուել: Յօդուածագիրը մի առ մի առաջ է բերում նշանաւոր սոցիալիստների որոշումները, սակայն այդպիսի հրահայական համայնացած և կենտրոնացած մարդիկ անհաւասար են ծնւում իրանց Ֆրիդբական, մտաւոր ընդունութիւններով, բարոյականի

հաշակի և այլ հակումներով: Ոչ մի հասարակական կազմ չի կարող վերացնել այդ բնական անհաւասարութիւնը: Եւ ինչպէս ձգտել այդ անհաւասարութիւնը վերացնելու: Միթէ ընդհանուր հաւասարութիւնը երաշխաւորում է ընդհանուր երջանկութիւնը, եւ հաւասարութեան սկզբունքի տարրալուծումն է զլիաւոր: Ահա այդ հիմնական հարցի պատասխանն է որ տալիս է նոր ժամանակի ամենամեծ փիլիսոփայ Կանտը: Նրա հիմնական սկզբունքը այն է որ բոլոր մարդիկ բնութիւնից հաւասար են, որքան և նրանք տարբեր լինեն իրանց յատկութիւններով և արժանիքներով: Նրանք հաւասար են իրանց ապրելու և բախտաւոր լինելու իրաւունքով, նրանք հաւասար են այն յարգանքով որով մենք պէտք է վերաբերունք նրանց բոլորի շահերին: Նրանք հաւասար են, որովհետև իւրաքանչիւր մարդու անձ ունի անսահման մեծ արժէք: Կանտը հետեւել կերպով է բնորոշում մարդու բնածին իրաւունքները, «միայն մի բնածին իրաւունք ունի մարդը. ազատութիւն (ուրիշի կամայականութեան պարտադիր ներգործութիւնից անկախութիւն) որչափով այդ ազատութիւնը համապարունակելի է միւս մարդկանց ազատութեան հետ. դա միակ, սկզբնական իրաւունքն է, որ յատուկ է իւրաքանչիւր մարդու հէնց այն պատճառով որ նա մարդ է: Բնածին հաւասարութիւնը—այսինքն՝ իւրաքանչիւրի իրաւունքը ուրիշի նկատմամբ աւելի պարտականութիւններ չկրել, քան այդ վերջինը կրում է առաջինի նկատմամբ, ինչպէս և մարդու իրաւունքը՝ լինել ինքն իր տէրը—այդ բոլոր իրաւունքները պարունակում են արդէն բնածին ազատութեան սկզբունքի մէջ և իսկապէս չեն կարող նրանից անջատուել:»

Արդ, արդիւնագործական միջոցների մասնաւոր սեփականութիւնը տնտեսական անխուսափելի օրէնքներով դառնում է մի մարդու կողմից իրաւունք հարստահարել միւսին, անխուսափելիօրէն սահմանափակում է աշխատող անհատի ազատութիւնը և դարձնում է դարձակ իրաւաբա-

բողոքի շարժումը : Այլ խօսքերով՝ աշխիւնաշ. միջոցներէ մասնաւոր սեփականութիւնը անհամապատասխան է մարդու իրաւունքին՝ ինքնուազատ և հասարակ : Այդ պատճառով սոցիալիզմը պահանջում է հասարակութեան բոլոր անդամներէ քրեանքալիստի հետեւումը և մենք կարող ենք սոցիալիզմը որոշել իբրեւ անտեսական կողմից հասարակութեան այնպիսի կազմակերպութիւն, երբ անկարելի է հասարակութեան մի մասի անդամներէ հարուստացրութիւնը միւսներէ կողմից :

Ընդհանուր աւանդը սոցիալիզմի մէջ նկատուում են երեք գլխաւոր ուղղութիւններ : 1) կոլեկտիվիզմ, 2) կոմմունիզմ և 3) անարխիզմ : Այդ երեք սոցիալիստական ուղղութիւններէ վերջնական նպատակներէ մէջ տարբերութիւն չկայ—բոլորն էլ ձգտում են ոչնչացնելու մարդու հարստահարումը մարդով և ապահովել բողոքի անտեսական հաւասարադրութիւնը : Կոլեկտիվիզմը (կամ նեղ մտքով հասկացած սոցիալիզմը) պահանջում է իւրաքանչիւրից այն աշխատանքը, որին նա ընդունակ է և տալիս է վարձատրութիւն այն չափով որ համապատասխանում է հասարակութեան տուած նրա աշխատութեան. իւրաքանչիւրից նրա ընդունակութեան՝ համեմատ, իւրաքանչիւր ընդունակութեան, նրա գործերի համեմատ՝ ստում է Սեն-Սիմոնը : Կոմմունիզմը ժխտում է աւելի արդիւնաւոր բանուորների աւելի վարձ քառանյութ իրաւունքը, որովհետեւ ինքը մարդը հասարակական արդիւնք է և այս կամ այն ընդունակութիւններով ծնուելը մարդու սեփական կամքից չէ կախուած. հետեւաբար կոմմունիզմի նշանաբանն է. իւրաքանչիւրից նրա ոյժերի համեմատ, իւրաքանչիւրին նրա պահանջների համեմատ, ինչպէս ձեռքեր աւել է Կարէն : Անարխիզմի տարբե-

րութիւնը վերէ յիշած երկու ուղղութիւններից կայանում է նրանում որ անարխիզմը անպայման ժխտում է հասարակական աշխատանքի ստիպողական կազմակերպումը և կարելի է համարում սոցիալիզմի վերջնական նպատակի իրագործումը, մարդկանց միանգամայն ազատ և անստիպողական գործակցութեամբ : Ըստ այդ ուղղութեան ոչ միայն պետութեանը պէտք է անհետանայ, այլ և վերանայ ամեն մի ստիպողական հասարակական իշխանութիւն, դատարի մարդու որեւէ իշխանութիւն մարդու վրա : Անարխիզմի իդէալն է—անհատի շտաբեալ ազատութիւնն ինքնավարութիւնը :

Ժամանակակից հետաքրքրութիւն է ներկայացնում և (փետր. 18-ին, տա-րիատի դիկտատուրա) անունով իդէոքոնի յօդուածը) Ռուս սոցիալ-դեմոկրատների տակտիկական սխալները քննելուց առաջ հեղինակը, որ համոզմունքով սոցիալիստ է, առաջուց նախատեսում է որ նեղ կուսակցամոլութեամբ վառուած պարոնները իսկոյն դիմելու են՝ հայհոյանքի, վարկաբեկ անող զրպարտութիւնների և այլն և այլն. չէ որ նոյնիսկ Մարքս և Էնգելսին 18 թուականին «գուաճան» անունով կնքեցին, որովհետեւ նրանք համարձակութիւն ունեցան մերկացնելու 1848 թուականի յեղափոխութեան ժամանակ կատարած միշտ սխալները... Այդպէս են ամեն տեղ նեղ կուսակցական՝ շահերին գիտութիւն և արդարութիւնը զոհող ֆանատիկոսները, որոնք միշտ աւելի չարիք են քան բարիք առաջագիմութեան համար...

Պրոլետարիատի միահեծանութեան դադափարը բլանկիստական ծագում ունի : Բլանկիստները, ասում է Էնգելսն, այնպիսի մարդիկ են, որոնք վարժուել են դաւադիրների դպրոցում, սովոր են դաւադրու-

թեան խիստ կարգապահութեան, կարծում են թէ համեմատաբար փոքրաթիւ խիղախ, լաւ կազմակերպուած մարդկանց խումբ կարող է նպաստաւոր հանգամանքներու մէջ գրեցել իշխանութիւնը և իր ձեռնարկով պահել մինչև որ աշտոյի փոփոխութիւնը գրաւել յեղափոխութեան կողմը և համախմբել նրան պարագայութիւններէ մի փոքրիկ կոյտի շուրջը: Այդ հասկացողութեան դէմ էնդելսը 1893 թուականին հակադրեց իր տեսակետը. «Եթէ և ներկայ պրոլետարիատի հզօր բանակը - գրում էր նա - դեռ ևս չկարողացաւ հասնել իր նպատակին, եթէ նա անկարող է յաղթանակել մի վճռական հարուածով, և ստիպուած է մանր մաքաւումով խել թշնամոյց դիրք դիւրի յետեց - ալ յետոյից անդունալի կերպով հետեւում է որ 1848 թուականին անկարելի էր սոցիալիստական կերպարանափոխութիւն իրագործել լոկ իշխանութիւն ձեռք գցելով»: Հին ձեռն ապստամբութիւնը, փողոցային կռիւնները պատնէշներով հանդէրձ - շարունակում է նա - այժմ նշանաւոր չափով հնացել է: Գերման սոցիալ-դեմոկրատիան «բնորոշական իրաւունքը մասսան յիմարացնելու գործիքից դարձել է ազատագրութեան գործիք»: Բանուորական կուսակցութեան լեզու կը դիւր կառավարութեան և բուրժուազիային աւելի մեծ երկիւղ է պատճառում, քան անլեզու կռիւլը: Մենք «յեղափոխականներս և հիմքեր սառնեցնողներս աւելի հաստատ ենք դիմում մեր նպատակներին օրինական ճանապարհներով, քան ապօրէն: Անցել է յանկարծակի բռնկումների, դիտակից փոքրամասնութեան ղեկավարութեամբ անդիտակից մասսայի միջոցով կատարուող յեղափոխութիւնների ժամանակը: Ամբողջ հասկանալի կազմի լիազատար կերպարանափոխութիւնը ենթադրում է մասսայի գործունեայ մասնակցու-

թիւնը, նրա դիտակից վերաբերմունքը դէպի այն, ինչի համար նա մաքաւում է և ինչ պահանջում, Իսկ որպէսզի մասսան իմանայ թէ ինչ անի - անհրաժեշտ է երկարատեւ և տոկուն աշխատանք»:

Այն էվոլյուցիօնիստական աշխարհայեացքը որի վրայ հիմնուած է իսկական մարքսիզմը ուս սոցիալ-դեմոկրատները միանգամայն մոռացութեան տուին, քաղաքական և սոցիալիստական յեղափոխութեան տարբերութիւնը իսպառ խախտուեց, «սոցիալ-դեմոկրատները» հրէշաւոր թռիչքով մարքսիստական հասկացողութիւնից ընկան եակոբինիզմի լանկիզմի ըմբռնողութեան և տակտիկայի դիրկը: Մենք արդէն ծանօթացրինք Պիլսոնովի հայեացքների հետ այդ հարցի մասին (տես «Մուրճ» № 1). Իզգօնովը համաձայն է յայտնի ուս սոցիալիստի ջրհնադատական վերաբերմունքին, արհամարհելով «լիբերալ», «դաւաճան» «բուրժուա» խօսքերով դիմացիներ վարեցնելու երախայամիտ բանականութիւնը: Սակայն ըմբռնողների կուսասիրութեամբ այդ «սոցիալ-դեմոկրատները» տարուել էին տարբերային հոսանքով և մոռացել ոչ միայն էնդելսին, այլ և կորցրել դատելու ընդունակութիւնը, չուզեցան լով որեւէ կոմպրոմիսի մէջ մտնել լիբերալների հետ, նրանք իրանց սխալ տակտիկայով միայն ուժեղացրին բնակցիւնը, որ զատ զատ ջարդեց օպոզիցիան: Առողջ խելքը և պատմութեան շղատը պէտք է թելադրէին պրոլետարիատի ղեկավարներին այն պարզ ճշմարտութիւնը որ բուրժուախայի ձեռքից իշխանութիւնը կարող է լաւագոյն դէպքում անցնել լիբերալ-դեմոկրատներին ձեռքը, որ կը տար պրոլետարիատին առնուազն պրոֆեսիօնալ միութիւնների և մամուլի ազատութիւն, առանց որոնց բանուորների համար անհնարին է լայն

ծրագրով մաքառում, հառափարու-
թիւնը տեսնելով ընդդիմադիր կու-
սակցութիւններ համերաշխութիւնը,
տեսնելով որ լիբերալ դեմոկրատներ-
ը իսկական յենակէտ ունեն մաս-
սայի մէջ, տատանումներից և հակա-
յեղափոխական փորձերից յետոյ
ոտիպուած պէտք է լինէր նահան-
ջիւ և գէթ մի քանի դիրքերը յանձ-
նել: Ասել թէ լիբերալ դեմոկրատ-
ները կամ „ЗЕМЛЫ“ իշխանութիւն
ձեռք ձգելով զիւր խաբէին՝ բանուոր-
ներին՝ անհիմն է, որովհետեւ հէնց
բիւրոկրատիայի օգուտն գործած չլի-
նելու նպատակով նա այդ չէր անիւ:
Սակայն սոցիալ-դեմոկրատները շու-
ղեցան ի նկատի ունենալ տակտի-
կական այդ պահանջը. նրանք վճռե-
ցին թէ իրանք միեակ բաւական ոյժ
ունեն ոչ միայն բիւրոկրատիան տա-
պալելու, այլև բուրժուազիան հա-
րուածելու: Մամուլի մէջ և միտինգ-
ներում լիբերալները դէմ անխնայ
պատերազմ էր յայտարարուած, խո-
շոր բուրժուազիայի դէմ իսկոյն
գտնի տուեցին՝ զօգուտ մոցնելով ութ
ժամեայ աշխատանք, մանր բուր-
ժուազիան խրտնացրին զինուած ա-
պստամբութեան, անվերջ զործա-
դուլների, տնտեսական սնանկու-
թեան ու բուրականներով: Հետեանքը
սոսկալի ջախջախում, որից Վրիւ-
րալներէն հետ տուժեցին և իրանք
սոցիալ-դեմոկրատները: Համարժէք
համարել երբեք բուրժուազիան է: Եւ
Վրիւրալներէն անմտութիւն է: Եւ
սոցիալ-դեմոկրատները ոչ մի դի-
տակցութիւն չմտցրին հին շարունով
վտրած ապստամբութեան մէջ և ա-
ռաջացրին մի տարերային շարժում,
որ էնգելսը հետեալ կերպով է տար-
բալուծել դեռ 10 տարի առաջ. «Ա-
ռաջին խոշոր յաջողութիւնից յետոյ
— յաղթական փոքրամասնութեան

մէջ սովորաբար առաջ էր գալիս պա-
ռակտում. մի մասը բաւականաւում
էր ստացածով, միւսը ուզում էր ա-
ռաջ ընթանալ, դնում էր նոր պա-
հանջներ, որոնք գէթ մասամբ հա-
մապատասխանում էին ժողով. մաս-
սայի իսկական կամ երեւակայական
շահերին: Առանձին դէպքերում այդ
աւելի արմատական պահանջները ի-
րականանում էին իսկապէս, բայց
յաճախ լուկ կարճ ժամանակով. հա-
փաւոր կուսակցութիւնը կրկին յաղ-
թող էր հանդիսանում, վերջին յաղ-
թութեան պտուղները ամբողջապէս
կամ մասամբ ոչնչացւում էին. յաղ-
թութեանքը այն ժամանակ ըզաւում
էին դաւաճանութեան մասին կամ
իրանց պարտութիւնը պատահակա-
նութեան էին վերագրում: Մինչդեռ
իրականապէս բանը մեծ մասամբ
լինում էր այսպէս. առաջին յաղթու-
թեան հետեանքները ամբողջում
էին միայն երկրորդ յաղթանակով,
աւելի արմատական կուսակցութեան
յաղթանակով, իսկ դրանից յետոյ
արմատականները ենւանց յաջողու-
թիւնները նորից անհետանում էին
բեմից:

Յօդուածագիրը գալիս է այն եզ-
րակացութիւն որ պէտք է միանգա-
մայն թողնել «պրոլետարիատի դիկ-
տատուրայի» մասին միտքը, որով-
հետեւ այդ մասին խօսք կարող է լի-
նել միայն իսկական սահմանադրա-
կան-պարլամենտական իրաւակարգ
հաստատուելուց յետոյ: Դաշնակ-
ցութիւնը իսկական սահմանադրա-
կանների հետ տակտիկական ան-
հրաժեշտ քայլ է պրոլետարիատի
շահերի մասին մտածողների համար:
Ինչպէս տեսնում է ընթերցողը, ար-
տայայտուած մտքերը՝ շատ մօտ են
ամապրին յունուարի ներք. տես.
մէջ պարզած տեսակէտներին:

Խմբագիր՝ Լ. Սարգսեան
Հրատարակիչներ՝ Վ. Բաճանկար
Լ. Սարգսեան: